МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені М.І. ПИРОГОВА

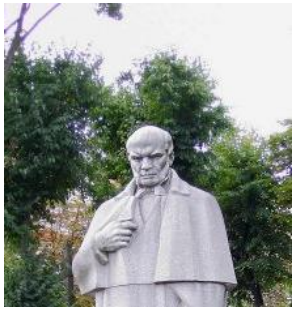

СТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ЕФЕРЕНТНОЇ ТЕРАПІЇ НА ОСНОВІ НАНОКРЕМНЕЗЕМУ

Автори роботи:

ПЕНТЮК Олександр Олексійович† – д.м.н., професор
ЛУЦЮК Микола Борисович – д.м.н., професор
ГЕРАЩЕНКО Ігор Іванович – д.фарм.н., професор
ШТАТЬКО Олена Іванівна – к.м.н., доцент
ТУРОВ Володимир Всеволодович – чл.-кор. НАН України, професор
ПИПА Лариса Володимирівна – д.м.н., професор
БОНДАР Сергій Анатолієвич – д.м.н., професор
БОНДАРЧУК Олег Іванович – к.м.н., доцент
ВІЛЬЦАНЮК Олександр Афанасійович – к.м.н., доцент

м. Вінниця -2015

АНОНС РОБОТИ

РОЗРОБЛЕНІ ТА ВПРОВАДЖЕНІ в медичну практику лікарські засоби нанокремнеземної природи – Полісорб, Полісорб МП, Силлард, Силлард П, Силікс, Атоксіл та Біле вугілля, а також ряд комбінованих препаратів на основі нанокремнзему.

РОЗРОБЛЕНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАСТОСУВАННЯ даних препаратів.

РОБОТА РОЗПОЧАТА в 1984 році. В 1988 році у Вінницькому національному медичному університеті імені М.І Пирогова (ВНМУ) організована спільна з Інститутом хімії поверхні НАН України (ІХП) ЛАБОРАТОРІЯ з вивчення нанокремнезему та створення на його основі лікарських препаратів для ентеро- та аплікаційної сорбції.

ЛАБОРАТОРІЯ СТВОРЕНА за ініціативи академіка О.О. Чуйка† згідно з Постановою Президії АН України від 28 вересня 1988 року №387. Керівники лабораторії – професори М.Б. Луцюк та О.О. Пентюк†.

Склад Лабораторії у 1991 р. Сидять: перший ліворуч – зав. лаб., проф. О.О. Пентюк, другий праворуч – проф. М.Б. Луцюк, перший праворуч – доц. О.І. Бондарчук

Еферентна терапія – напрямок практичної медицини, що полягає у видаленні з організму токсичних речовин екзо- або ендогенного походження.

Еферентна медицина

- Промивання кишечника / кишечний діаліз
- Перитонеальний діаліз
- Гемодіаліз / Ультрагемофільтрація
- Плазмаферез (гравітаційний та мембранний)
- Перфузія крові через ксеногенні органи (печінку, нирки, легені, селезінку)
- Гемодилюція з форсованим діурезом
- Екстракорпоральне електрохімічне окиснення крові / Озонотерапія
- Екстракорпоральна гемо-, плазмо-, лімфо- та лікворосорбція
- **Ентеросорбція**
- **Вульнеросорбція** / **Аплікаційна сорбція**

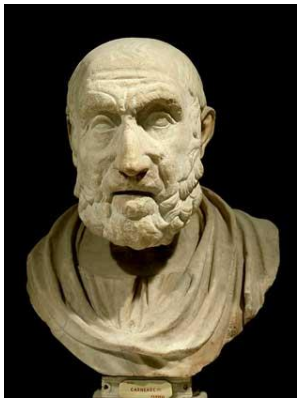

«Медицина – це додавання та віднімання: додавання того, чого не вистачає, а віднімання всього того, що зайве»

Гіппократ

Сучасні методи еферентної медицини і місце ентеро- та аплікаційної сорбції серед них

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчити медико-біологічні властивості нанокремнезему та на його основі розробити й впровадити в клінічну практику ентеро- та аплікаційні сорбенти, а також технології їхнього застосування в різних галузях медицини.

Виробництво пірогенного високодисперсного кремнезему (ВДК, аеросил, *нанокремнезем*, хімічна формула – SiO_2) налагоджено в Україні на дослідному заводі Інституту хімії поверхні ім. О.О. Чуйка НАН України, м.Калуш.

Нанокремнезем з розміром частинок 5–20 нм одержують високотемпературним гідролізом тетрахлориду кремнію:

$$SiCl_4 + 2\,H_2O = SiO_2 + 4\,HCl$$

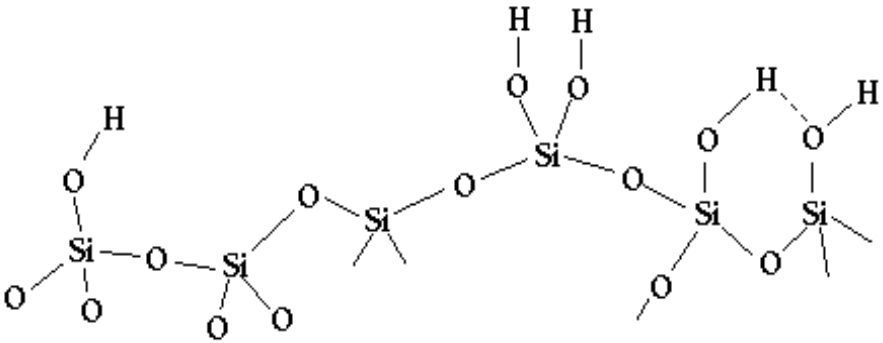

Схематична будова поверхневого шару частинок нанокремнезему

ВЛАСТИВОСТІ НАНОКРЕМНЕЗЕМУ, ЩО ВИЗНАЧИЛИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В МЕДИЦИНІ

✓***Кремнеземна природа.*** Нанокремнезем містить «елемент життя» – кремній, необхідний для формування сполучної тканини, добова потреба людини в якому складає близько 20 мг.

✓***Висока дисперсність.*** Чим вища дисперсність речовини, тим більша її питома поверхня і, відповідно, адсорбційна активність. Первинні частинки нанокремнезему мають розмір 5–20 нм, а питома поверхня – близько 300 $м^2/г$.

✓***Аморфність.*** З точку зору токсичності аморфність – надзвичайно корисна властивість. Аморфність нанокремнезему (в порівнянні з кристалічністю інших кремнеземів, наприклад, кварцу) повністю знімає загрозу розвитку силікозу та онкологічної патології.

✓***Відсутність пор.*** У порівнянні з пористими сорбентами адсорбція на частинках нанокремнезему токсичних речовин відбувається дуже швидко, що є суттєвим для клінічної практики.

ВЛАСТИВОСТІ НАНОКРЕМНЕЗЕМУ, ЩО ВИЗНАЧИЛИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В МЕДИЦИНІ (продовження)

✓***Висока хімічна чистота.*** Масова частка діоксиду кремнію в нанокремнеземі становить не менше 99,9%. Жоден з показників кількості домішок не перевищує обмежень, що вимагає Державна фармакопея України.

✓***Особливості будови поверхні частинок нанокремнезему.*** Поверхня нанокремнезему містить силоксанові містки ≡Si–O–Si≡ та силанольні групи ≡Si–O–H, які зумовлюють такі його особливості, як висока гідрофільність, від'ємний заряд та кислотні властивості. Це дозволяє ефективно сорбувати, зокрема, позитивно заряджені (протоновані) сполуки – аміни (медіатори алергії та запалення гістамін і серотонін), алкалоїди тощо. Наявність силанольних груп дозволяє отримувати препарати комплексної дії шляхом іммобілізації на поверхні нанокремнезему біоактивних сполук.

✓***Гідрофільність.*** Нанокремнезем має гелеутворювальні властивості, зв'язуючи 15–20 мл/г води. Завдяки високій гідрофільності нанокремнезем у шлунково-кишковому тракті сприяє збільшенню вологої маси калу подібно до дії харчових волокон. При місцевому застосуванні нанокремнезем, поглинаючи воду, спрямовує потік рідини з країв рани назовні, що приводить до швидкого зняття набряку, очищення та загоєння рани.

✓***Зв'язування білків та мікроорганізмів*** – головна характеристика нанокремнезему, що визначає його застосування в медицині

Нанокремнезем серед сорбентів медичного призначення відрізняється унікальною здатністю поглинати білки, яка для різних білків становить від 300 до 800 мг/г. Отже, нанокремнезему притаманна не просто спорідненість до білка, але навіть «протеїнофілія». Завдяки наявності на поверхні мікроорганізмів різноманітних білкових утворень пояснюється здатність нанокремнезему зв'язувати величезні кількості мікробів (понад 10 млрд мікробних тіл/г) за механізмом аглютинації, тобто склеювання.

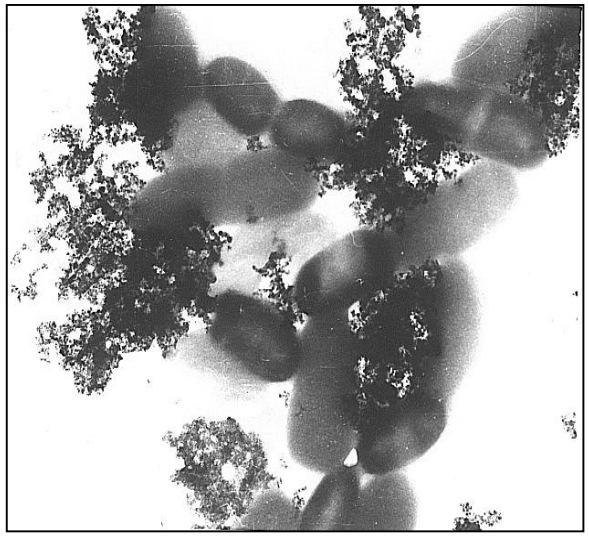

Аглютинація *Pseudomonas aeruginosa* (синьогнійної палички) в суспензії нанокремнезему (електронна мікро-фотографія, збільшення 20 000)

НАУКОВА НОВИЗНА РОБОТИ

У токсикологічних дослідженнях, проведених на лабораторних тваринах згідно з вимогами Фармкомітету (нині – Державний експертний центр МОЗ України), встановлена ***нешкідливість*** нанокремнезему, а також його біосумісність зі шкірою, слизовими оболонками та тканинами організму. В результаті вивчення специфічної активності виявлено ***антидіарейну, антитоксичну, гіполіпідемічну, ранозагоювальну, гемостатичну*** дію та низку інших лікувальних властивостей нанокремнезему, що стало приводом для виконання наступних клінічних випробовувань.

З'ясовані механізми лікувальної дії нанокремнезему при діареях інфекційного і неінфекційного походження. Показано, що нанокремнезем знижує адгезію мікроорганізмів до слизової оболонки кишечника, повністю попереджає дію стимуляторів секреції рідини в кишечнику – дезоксихолату натрію, ц-АМФ та серотоніну через вплив на відповідні рецептори.

Отримані безперечні докази того, що механізм лікувальної дії сорбентів кремнеземної природи в основному пов'язаний з високою здатністю до адсорбції білків, до яких належить більшість патогенних субстанцій. Співробітниками ІХП на основі фізико-хімічних досліджень з використанням новітніх методів та сучасної апаратури (ІЧ- та ЯМР-спектроскопія) отримані фундаментальні дані щодо механізмів адсорбції на поверхні нанокремнезему води, білків та низькомолекулярних сполук.

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОБОТИ

Розроблені та впроваджені в медичну практику сорбенти медичного призначення на основі нанокремнезему – **Полісорб, Полісорб МП** (виробники – Джанкойсько-Сиваський дослідно-експериментальний завод, Херсонська обл., Україна; ЗАТ «Полисорб», м. Челябінськ, Російська Федерація), **Силлард, Силлард П, Силікс** (ПАТ «Біофарма», м. Київ, Україна), **Атоксіл** (ТОВ «Орісіл-Фарм», м. Львів, Україна) та дієтична добавка **Біле вугілля** (ТОВ «Омніфарма», м. Київ, Україна).

НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ І МЕХАНІЗМИ ДІЇ ПРЕПАРАТІВ НАНОКРЕМНЕЗЕМУ

Головні напрямки застосування Силіксу в медицині

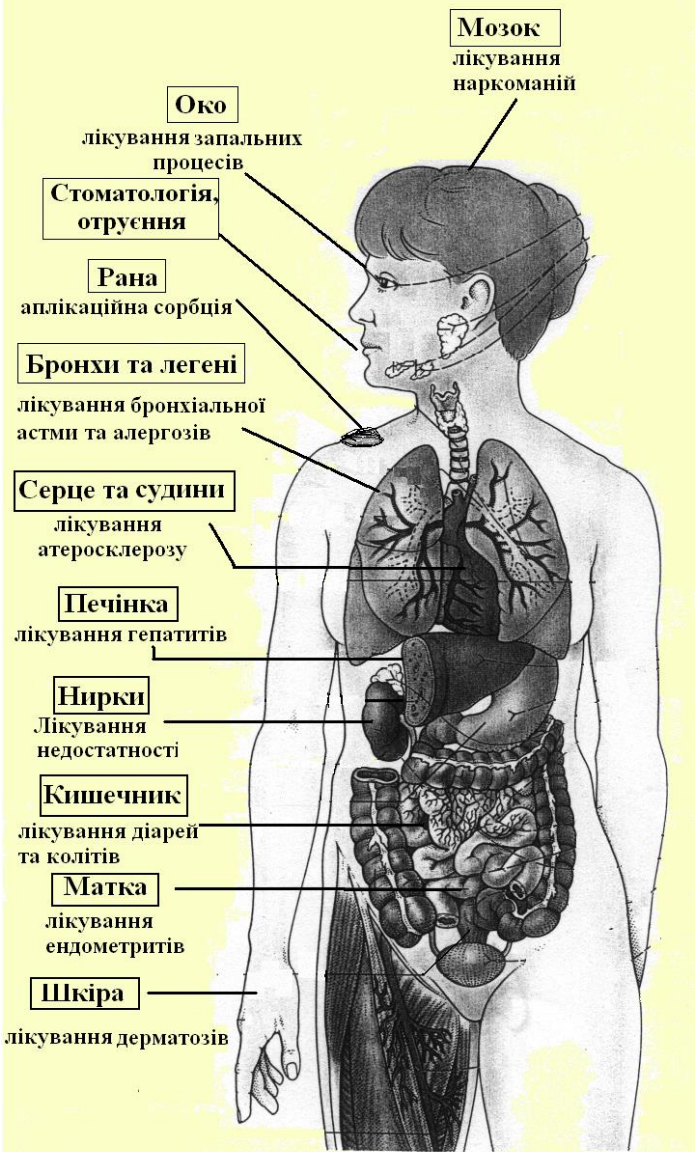

Механізм терапевтичної дії Силіксу

Зв'язування речовин білкової природи

- мікробних токсинів
- антигенів та алергенів
- токсинів ендогенного походження
- рецепторів ентероцитів
- стабілізація травних ферментів

Дія на мікроорганізми

- аглютинація бактерій
- бактеріостатична та бактерицидна дія
- гальмування інвазії патогенної мікрофлори
- зниження мікробної контамінації кишечника
- пригнічення гниття та бродіння в ШКТ

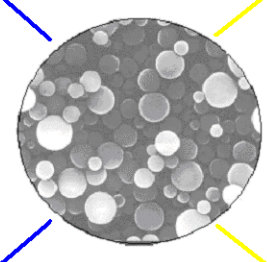

Дезінтоксикаційна та лікувальна дія

- зниження рівня "середніх молекул" в крові
- гальмування перекисного окислення ліпідів
- нормалізація імунних процесів

Зв'язування низько-молекулярних речовин

- олігопептидів з середньою молекулярною масою
- токсинів екзогенного походження
- метаболітів, що накопичуються в надмірних кількостях

Ентеросорбент Силікс у комплексній терапії та профілактиці атеросклерозу

Атеросклеротичне ураження серця та судин

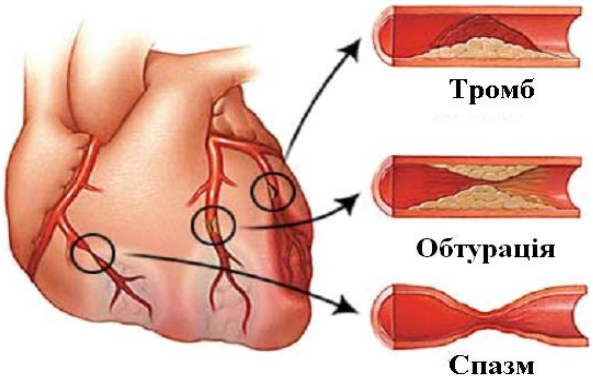

Лікування силіксом атеросклерозу у кролів (площа ураження аорти)

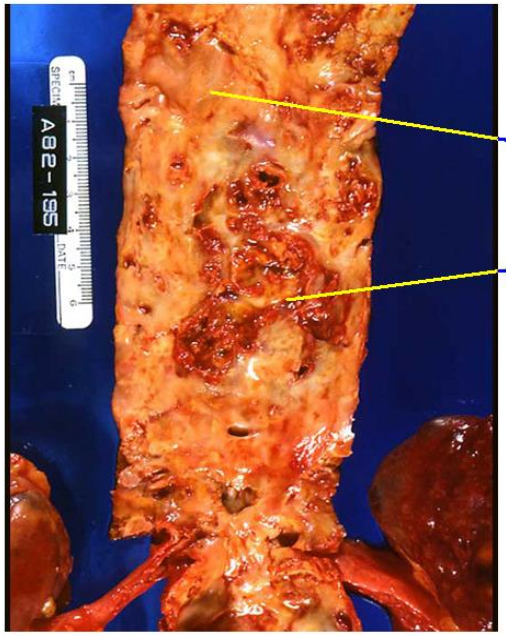

Зниження вмісту атерогенних ліпідів у хворих на атеросклероз. Терапія силіксом

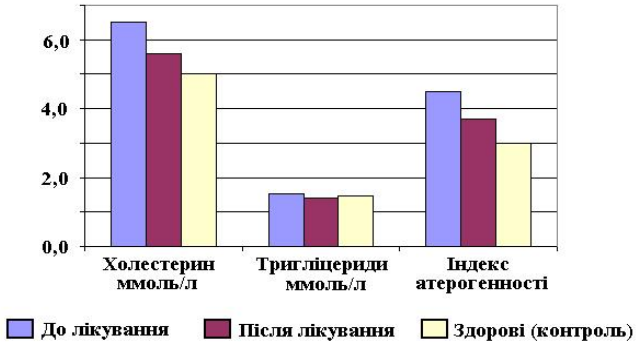

Силікс

- √ знижує вміст холестерину та інших атерогенних ліпідів
- √ підвищує ефективність статинів та зменшує їх токсичність
- √ не змінює фармакологічну дію антиаритмічних препаратів
- √ виявляє власну антиагрегантну дію та підсилює ефект аспірину

Ентеросорбент Силікс у лікуванні інфекційних хвороб

Діареї

Традиційне лікування

Лікування силіксом

Тривалість діарейного синдрому (години)

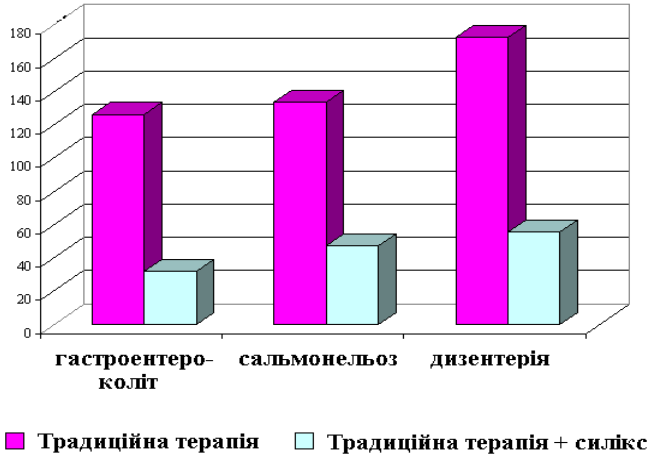

Вірусні гепатити

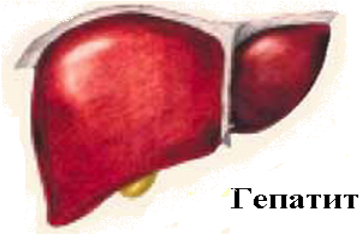

Гепатит

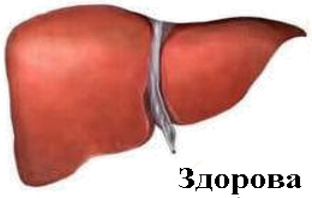

Здорова печінка

Динаміка показників стану печінки у хворих на вірусні гепатити

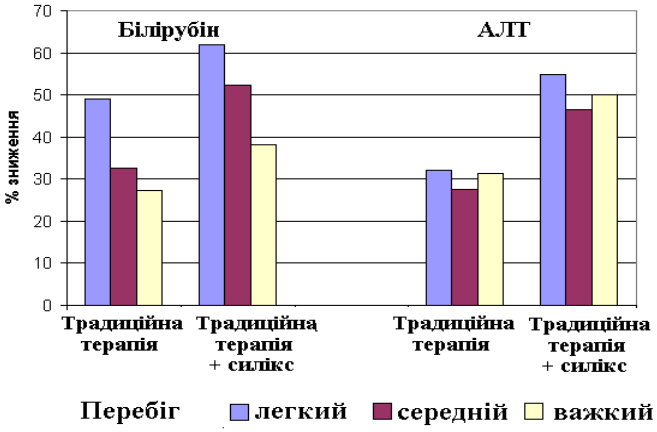

Лікування дітей з кишковим токсикозом

за технологією, розробленою на кафедрі педіатрії факультету післядипломної освіти ВНМУ – наявність симптомів токсикозу на 3-ій день лікування

	Діарея	Блювота	Нейро-токсикоз	Парез кишечника
Традиційна терапія n = 32	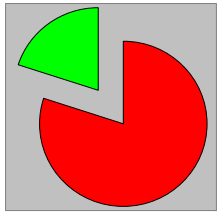	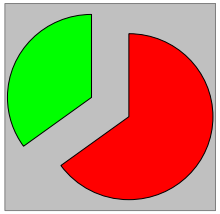	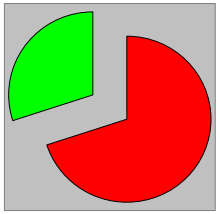	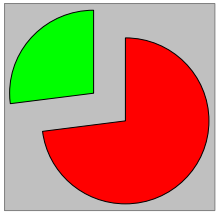
Традиційна терапія + Полісорб МП n = 29	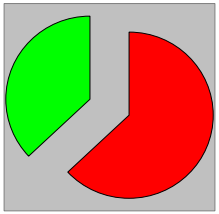	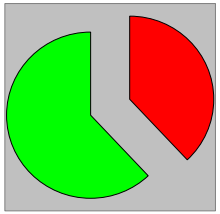	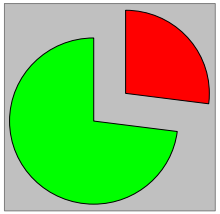	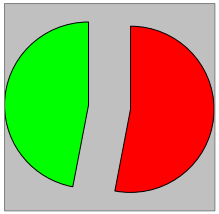

Наявність симптому

Відсутність симптому

Кількість ліжкоднів на одного хворого, в середньому

Традиційна терапія	**6,0**
Трад. терапія + Полісорб МП	**3,8**

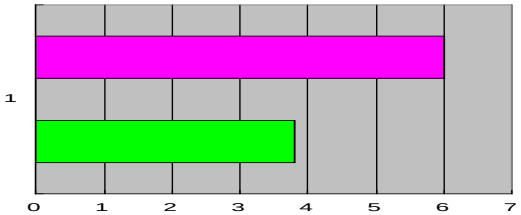

Результати комплексного лікування хворих на псоріаз (а) та атопічний дерматит (б) із застосуванням ентеросорбенту Силіксу за технологією, розробленою на кафедрі шкірних та венеричних хвороб ВНМУ

(а)

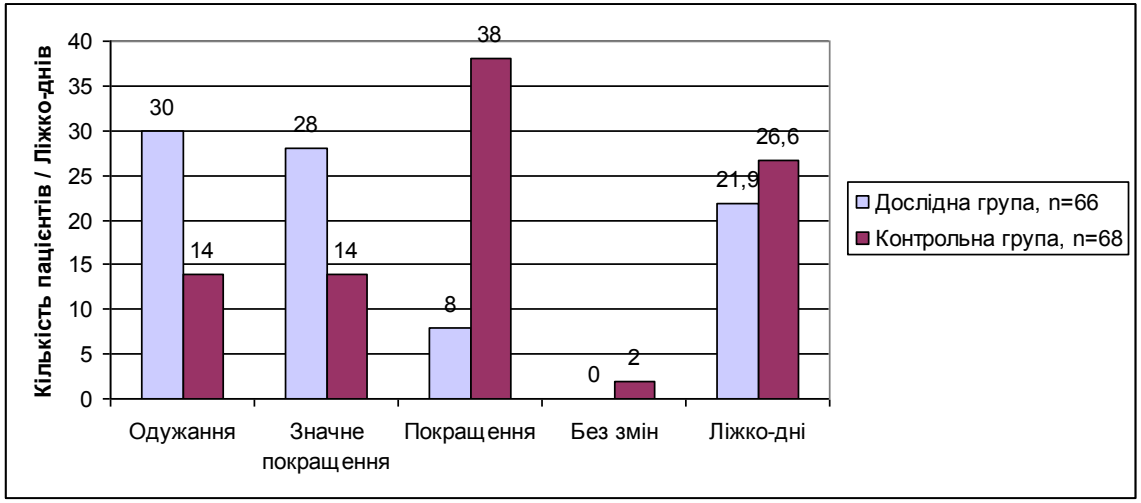

(б)

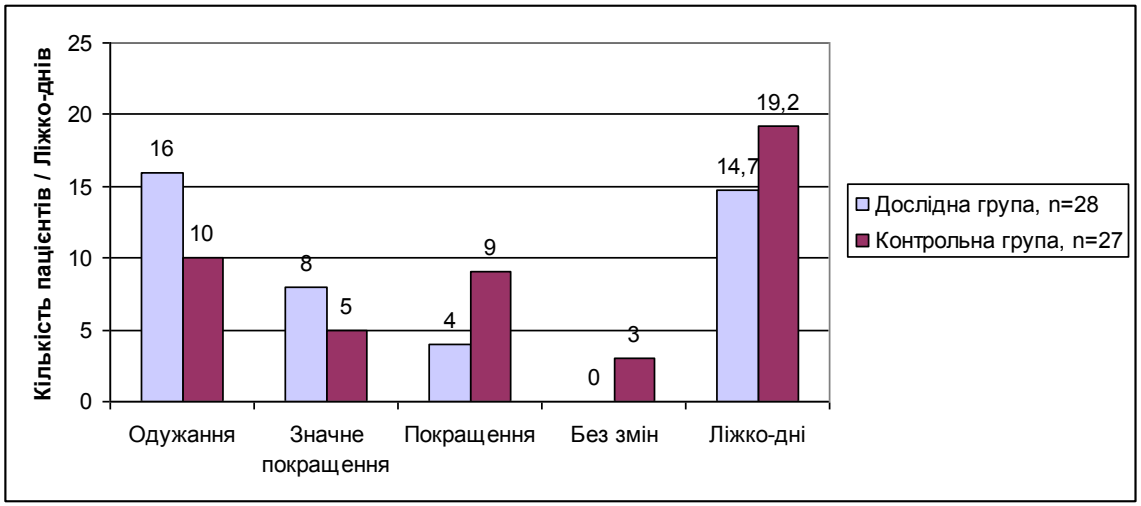

Результат комплексного лікування хворого на атопічний дерматит із застосуванням Силіксу за технологією, розробленою на кафедрі шкірних та венеричних хвороб ВНМУ (продовження)

Результати лікування хворих на гострий панкреатит із затосуванням нанокремнезему за технологією, розробленою на базі Вінницького обласного клінічного центру хірургії підшлункової залози

Гострий тяжкий панкреатит

є надзвичайно складним захворюванням, що супроводжується високою смертністю (до 90%) та вартістю лікування (до 4 тисяч $ на добу). Нами розроблено нові методи комплексного лікування панкреатиту із застосуванням аплікаційної сорбції нанокремнеземом для профілактики гнійних ускладнень, санації гнійних вогнищ та ентеросорбції для детоксикації організму. Результатом цих впроваджень є значне зниження смертності при цій патології.

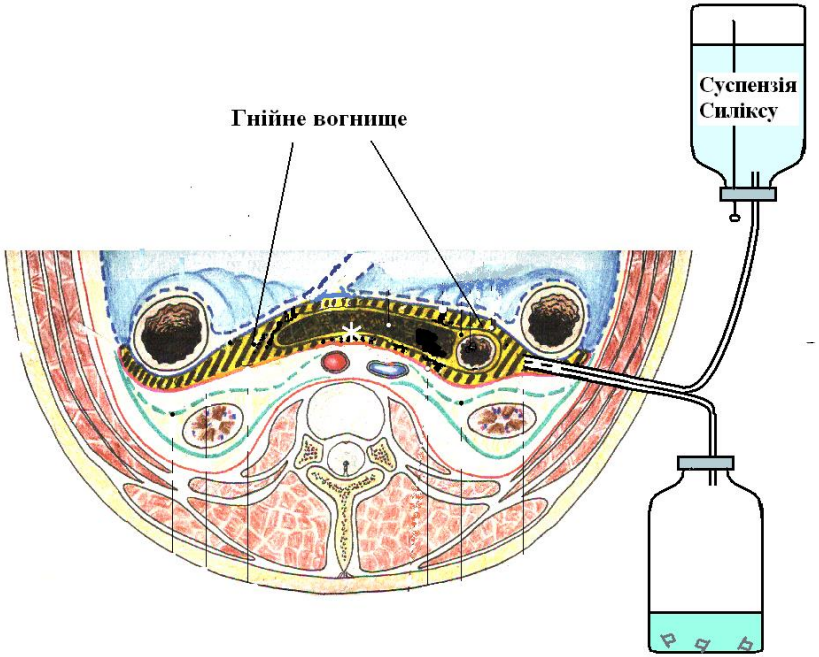

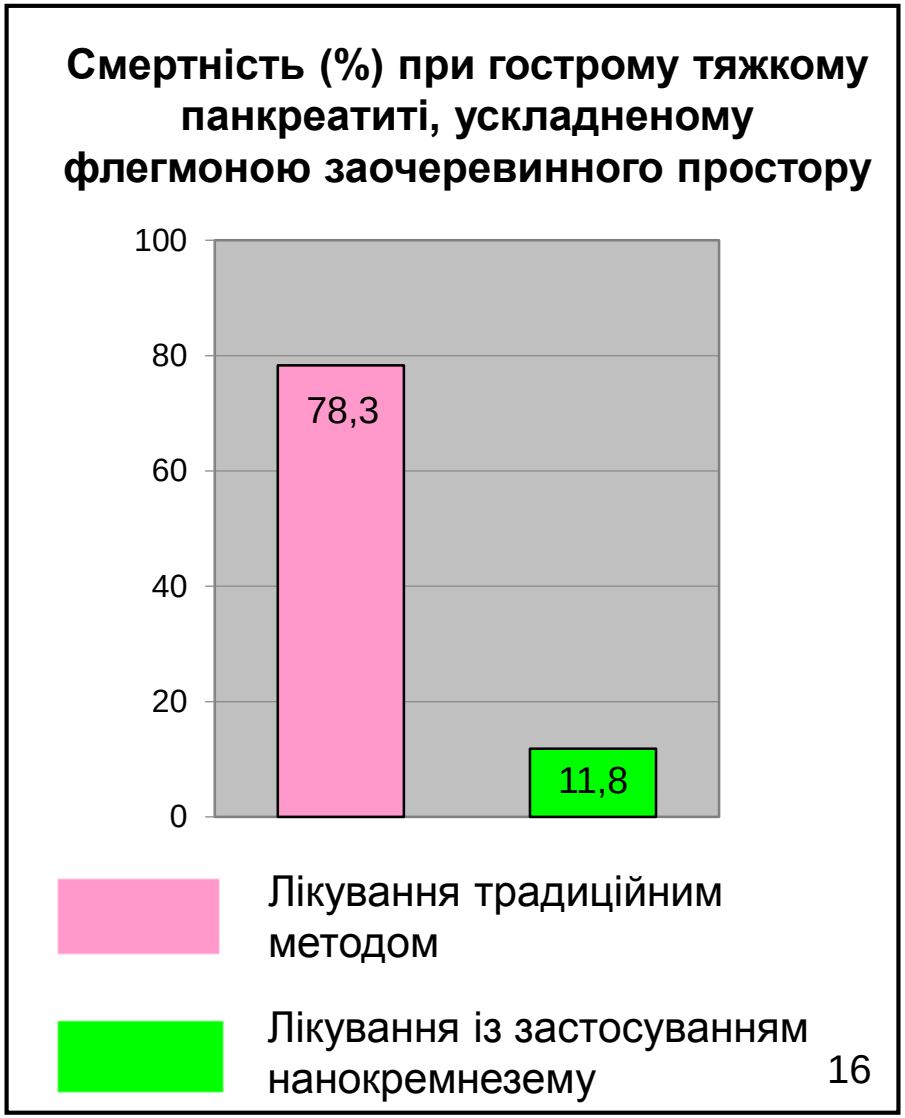

Спосіб зупинки кровотеч з паренхіматозних органів за допомогою нанокремнезму, запропонований к.м.н. О.І. Бондарчуком

Полісорб дозволяє швидко і якісно провести зупинку кровотечі з паренхіматозних органів та при капілярних кровотечах з м’яких тканнн

Розроблено ряд екстемпоральних комбінованих препаратів на основі нанокремнезему, призначених для ентеральної та аплікаційної сорбції: Силоглюкан, Фітосил, Лізосил, Лізетокс, Флотоксан, Метроксан, Офтасил, а також медичні вироби – сорбційні пов'язки, розчинні пристрої тощо.

Спосіб місцевого лікування гнійно-запальних процесів за допомогою композиції Флотоксан та результати застосування

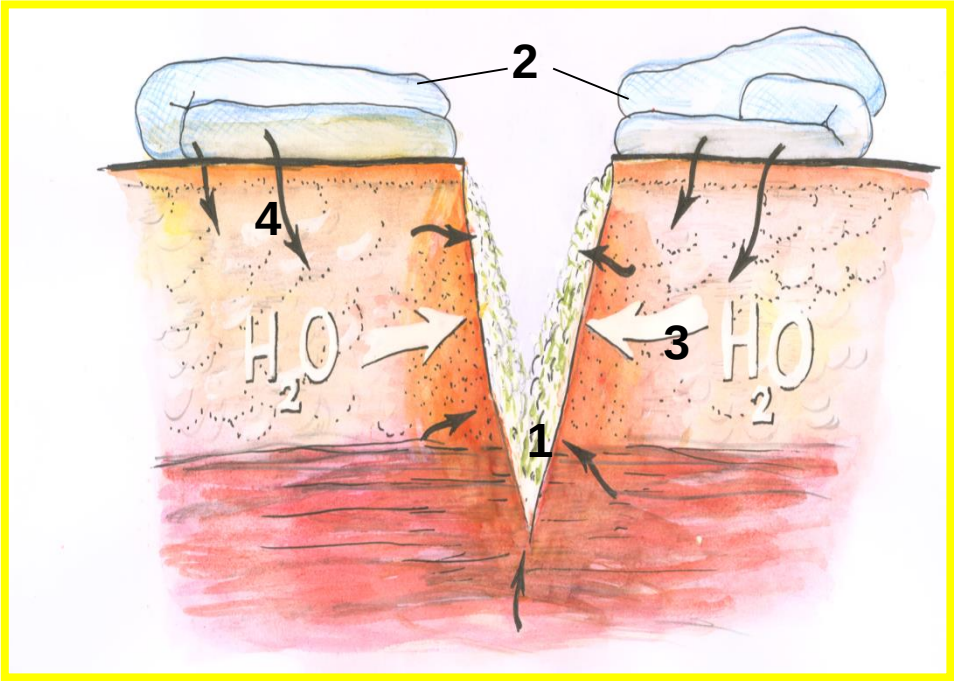

1 – Флотоксан в рані
2 – Салфетки з антимікробною сумішшю
3 – Рух тканинної рідини з токсинами
4 – Переміщення антимікробної суміші в тканини навколо рани

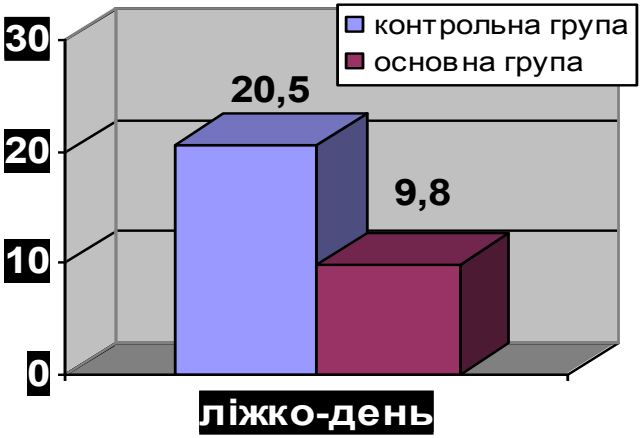

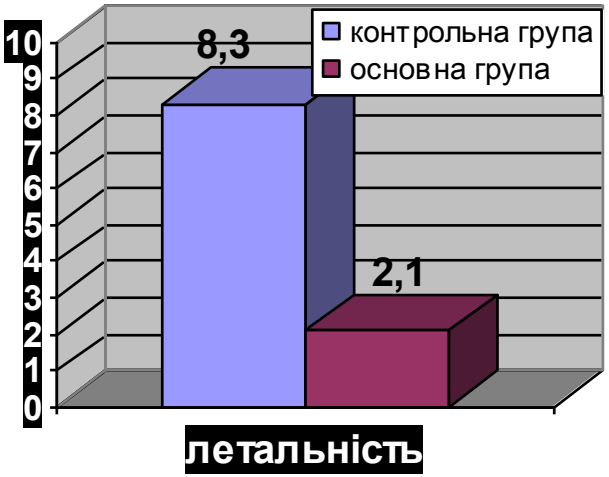

Профілактика післяопераційних внутрішньоочеревинних гнійних ускладнень з використанням біорозчинного пристрою з нанокремнеземом (розробка кафедри загальної хірургії ВНМУ)

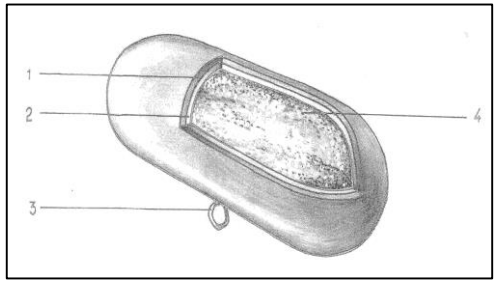

1. Зовнішній швидкорозчинний шар пристрою;
2. Внутрішній повільно розчинний шар пристрою;
3. Вушко для фіксації пристрою в зоні анастомозу;
4. Суміш силіксу та антимікробних препаратів.

Введення біорозчинного пристрою у просвіт кишки

Фіксація біорозчинного пристрою у просвіті анастомозу

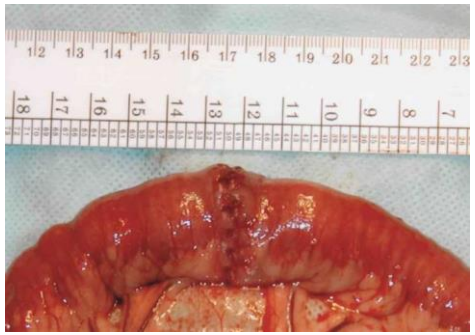

Загальний вигляд сформованного міжкишкового анастомозу

Макропрепарат. Зона міжкишкового анастомозу на першу добу

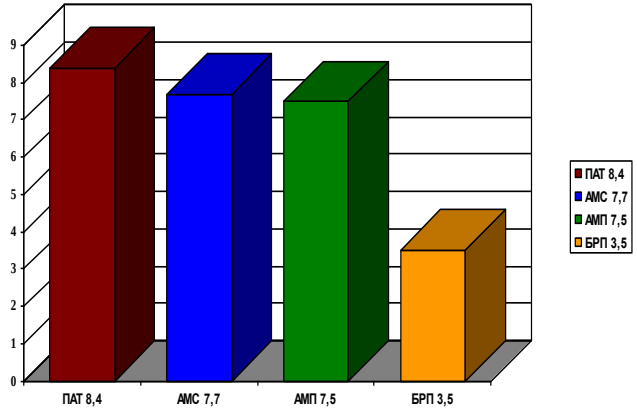

Кількість ентеробактерій у просвіті анастомозу через добу. Жовтий колір – у присутності біорозчинноого пристрою

МАСШТАБ РЕАЛІЗАЦІЇ

Завдяки ефективності та безпечності препарати на основі нанокремнезему закріпилися на фармацевтичних ринках України, Росії, Білорусі, Литви та Казахстану. В Україні за період 2010–2014 р.р. препаратів на основі нанокремнезему реалізовано на суму **178,8 млн грн.**, що свідчить про їх широке використання в медичній практиці.

Препарат, фірма	Січень 2010–листопад 2014	
	в упаковках	в тис. грн.
АТОКСІЛ, «Орисіл–Фарм» ТОВ (Україна, Львів), пор. д/п сусп. 12 г пляшка, №1	965 626	19 222
АТОКСІЛ, «Орисіл–Фарм» ТОВ (Україна, Львів), пор. 10 г фл., №1	12 085	243
АТОКСІЛ, «Орисіл–Фарм» ТОВ (Україна, Львів), пор. 2 г пакетик-саше, №20	1 124 358	82 720
БІЛЕ ВУГІЛЛЯ 400, «Омніфарма» ТОВ (Україна, Київ), пор. 12 г	243 705	4 922
БІЛЕ ВУГІЛЛЯ 400, «Омніфарма» ТОВ (Україна, Київ), пор. 12 г №10	6 192 436	82 719
БІЛЕ ВУГІЛЛЯ 400, «Омніфарма» ТОВ (Україна, Київ), пор. 12 г, табл., №24	248 998	8 199
ПОЛІСОРБ МП, Джанкойсько-Сиваський ДЕЗ (Україна, с. Сиваш), пор. д/п сусп. 12 г пляшка	468 076	15 613
Сума:		178 803

Роздрібний продаж препаратів нанокремнезему в Україні (за даними компанії «Фармстандарт» групи Моріон)

КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ

Публікацій за темою роботи реферованих ~150, у тому числі монографій – 12; отримано патентів – 43; захищено дисертації –27; кількість посилань на роботи (за даними Scopus, згідно довідок про творчий внесок претендентів на державну премію) –3067, h-індекс – 28